

 ΑΡΝΟΣ βιβλία με στόχο!

Πηγές στην Ιστορία Προσανατολισμού Τετράδιο Σπουδής α τεύχος

Προετοιμασία για Πανελλήνιες - Πανεπιστήμιο

γ' Λυκείου

ΤΡΙΚΟΥΠΗΣ ΧΑΡΙΛΑΟΣ
1832-1896

 ΑΡΝΟΣ
Online Education

★ **100%** ★
επιτυχία
Μέθοδος
ΑΡΝΟΣ

Φροντιστηριακό Εγχειρίδιο για Διδασκαλία & Μελέτη

Τετράδιο Σπουδής - Γιατί;

Το Τετράδιο Σπουδής ΑΡΝΟΣ είναι βασισμένο στη Μέθοδο ΑΡΝΟΣ, ένα σύστημα μάθησης με Στόχους – Υλοποίηση – Πιστοποίηση.

Βοηθάει το μαθητή να οικοδομήσει τη σκέψη του βήμα-βήμα, απλά και κατανοητά. Είναι Φροντιστηριακό Εγχειρίδιο βάσει του οποίου γίνεται η διδασκαλία στο online μάθημα με «φυσικό» τρόπο. Ο δάσκαλος γράφει και υπογραμμίζει παράλληλα με το μαθητή.

Το Τετράδιο Σπουδής αποτελείται από:

- ★ Οπτικοποιημένη Θεωρία με ροή & συνέχεια
- ★ Ασκήσεις για Διδασκαλία και Εξάσκηση
- ★ Συνδυαστικές και Επαναληπτικές Ασκήσεις
- ★ Θέματα Προσομοίωσης Εξετάσεων

Πιστοποίηση Γνώσεων

Σε προγραμματισμένες ημερομηνίες διεξάγονται online ή/και δια ζώσης **Επαναληπτικά Τεστ Αξιολόγησης** στα οποία ο μαθητής πιστοποιεί και επαληθεύει τις γνώσεις του.

Για τους Γονείς

Πώς ο γονέας μπορεί να έχει εικόνα και εποπτεία στην πρόοδο του παιδιού του;

Το Τετράδιο Σπουδής είναι σχεδιασμένο με τέτοιον τρόπο για τη βήμα – βήμα εξάσκηση του μαθητή, μεταβαίνοντας με ασφάλεια από τα πιο απλά στα πιο σύνθετα. Επίσης, είναι ένας φυσικός τρόπος ο Γονέας να ελέγχει την πρόοδο του παιδιού του.

Πώς γίνεται η εποπτεία από το γονέα;

Σε κάθε μάθημα ελέγχει την ορθότητα των λύσεων, την κατανόηση και τη συμμετοχή του παιδιού στα μαθήματα.

Διδασκαλία στον ΑΡΝΟ σημαίνει:

- ★ Απεριόριστη μελέτη με video lessons
- ★ Αυτομάθηση στο App Arnos Learn
- ★ Coaching εξατομικευμένο
- ★ Μοτίβα Μάθησης και Εξάσκησης
- ★ Κάθε Απορία για εμάς είναι Πρόκληση!

★ Μέθοδος ΑΡΝΟΣ

Η **Μέθοδος ΑΡΝΟΣ** οδηγεί κάθε μαθητή, ανεξαρτήτως γνώσεων ή επιπέδου, να μελετά από το επίπεδο όπου αισθάνεται άνετα, ώστε να διαμορφώσει γερές βάσεις για μάθηση.

Live Διδασκαλία Το online μάθημα γίνεται με φυσικό τρόπο, γιατί συνδυάζει την Τεχνολογία, το Πνεύμα, την Οργάνωση και την Εμπειρία.

Τετράδιο Σπουδής Είναι ο οδηγός για τη διδασκαλία του μαθήματος, την εξάσκηση του μαθητή και την πραγματοποίηση της online διδασκαλίας με Λόγο, Εικόνα και Παρατήρηση.

Καθηγητής Είναι ο σκηνοθέτης της διδακτικής πράξης, ο οποίος δρα σε ένα οργανωμένο εκπαιδευτικό οικοσύστημα με Στόχους, Μαθησιακό Πλάνο και Ευθύνη.

«Μέθοδος ΑΡΝΟΣ... το καταστάλαγμα μιας πορείας 35 ετών με εκπαιδευτικές και εκδοτικές επιτυχίες, με ταξίδια πολιτισμού, συμμετοχή σε Διεθνείς Εκθέσεις και αποτυχίες... μα, κυρίως, η παρακαταθήκη του ζευγολάτη πατέρα - Αρνού.»

Γιάννης Π. Κρόκος

Τετράδιο Σπουδής

Τεύχος Α΄

Πηγές για την Ιστορία Προσανατολισμού Γ΄ Λυκείου

Φροντιστηριακό Εγχειρίδιο
για Διδασκαλία και Μελέτη

- Οδηγός για τη Διδασκαλία του Καθηγητή
- Οδηγός για τη Μελέτη του Μαθητή
- Διδασκαλία Online με φυσικό τρόπο
- Τόπος Εποπτείας Προόδου από το Γονέα
- Διδασκαλία με Πιστοποιημένους Καθηγητές ΑΡΝΟΣ

ΑΘΗΝΑ 2021

Πηγές για την Ιστορία Προσανατολισμού Γ΄ Λυκείου

Τετράδιο Σπουδής 1^ο τεύχος

Απαγορεύεται η αναδημοσίευση και γενικά η ολική, μερική ή περιληπτική αναπαραγωγή και μετάδοση έστω και μιας σελίδας του παρόντος βιβλίου κατά παράφραση ή διασκευή με οποιονδήποτε τρόπο (μηχανικό, ηλεκτρονικό, φωτοτυπικό κ.λπ. – Ν. 2121/93, άρθρο 51).

Η απαγόρευση αυτή ισχύει και για τις δημόσιες υπηρεσίες, βιβλιοθήκες, οργανισμούς κ.λπ. (άρθρο 18). Οι παραβάτες διώκονται (άρθρο 13) και τους επιβάλλονται κατάσχεση, αστικές και ποινικές κυρώσεις σύμφωνα με το νόμο (άρθρο 64-66).

Συντακτική Ομάδα Κέντρου ΑΡΝΟΣ

Διευθυντής σειράς:

Ιωάννης Π. Κρόκος

Συνεργάστηκαν:

Ζωή Παπαβασιλείου

Αγγελική Χαιρέτη

ΑΡΝΟΣ ONLINE EDUCATION

Πρόλογος

Στο Τετράδιο σπουδής θα ασχοληθούμε με την αξιολόγηση των πηγών, οι οποίες περιλαμβάνονται στη δεύτερη ομάδα ερωτήσεων του διαγωνίσματος των πανελληνίων εξετάσεων. Πρόκειται για 2 διαφορετικές ερωτήσεις με την καθεμία να περιλαμβάνει συνήθως 2-4 πηγές συνολικής έκτασης το πολύ 2 σελίδων. Εδώ οι μαθητές καλούνται να αξιοποιήσουν πέρα από τις ιστορικές γνώσεις τους και την κριτική ικανότητά τους, καθώς θα πρέπει όχι απλώς να παραθέσουν στην απάντησή τους τις πληροφορίες που απαντούν στις ερωτήσεις, αλλά να τις συνθέσουν κάτι που προϋποθέτει την ουσιαστική κατανόηση των γεγονότων και των αιτιών τους. Αυτή η ομάδα ερωτήσεων βαθμολογείται με 50 μονάδες (10/20), 25 για κάθε μία από τις 2 ερωτήσεις.

Στο συγκεκριμένο τετράδιο σπουδής θα εστιάσουμε :

- Στις πολλές και ποικίλες πηγές, σε άμεση εξάρτηση με κάθε κεφάλαιο του σχολικού εγχειριδίου
- Στους **διάφορους τρόπους** με τους οποίους μπορούν οι μαθητές να απαντήσουν σε αυτή την ομάδα ερωτήσεων (**αυτούσια παράθεση** των πληροφοριών του σχολικού βιβλίου που απαντούν στην ερώτηση και **έπειτα η παράθεση των αντίστοιχων πληροφοριών της πηγής ή το αντίστροφο**, καθώς και ο συνδυασμός της ιστορικής αφήγησης και των πληροφοριών των πηγών που είναι μεν **πολύπλοκος**, αλλά περισσότερο **ενδεδειγμένος** τρόπος απάντησης, μια και, όταν γίνεται σωστά, **προδιαθέτει θετικά το βαθμολογητή** στην αξιολόγησή του.
- Προτείνεται μια μεθοδολογία προσέγγισης της ιστορικής πηγής .
- Υπάρχει εναλλαγή πρωτογενών και δευτερογενών πηγών
- Παράθεση πηγών που να προσεγγίζουν το ίδιο ζήτημα από διαφορετική οπτική γωνία
- Αξιοποίηση φωτογραφίας, στατιστικού πίνακα – σύνθεση περιεχομένου δύο ή περισσότερων πηγών.

Τταπαβασιλείου Ζωή

Απλά και Κατανοητά η Γνώση!

Περιεχόμενα

A. Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ.....	3
1.Τα δημογραφικά δεδομένα.....	3
B. Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΤΑ ΤΟ 19^ο ΑΙΩΝΑ	8
1. Το εμπόριο.....	8
2. Η εμπορική ναυτιλία	13
3.Τα εθνικά δάνεια.....	16
ΕΠΙΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ.....	18
Γ. ΟΙ ΟΙΚΙΝΟΜΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 20^ο ΑΙΩΝΑ.....	61
ΕΠΙΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΠΗΓΕΣ	68
A. ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΣ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΟΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΕΛΑΤΕΙΑΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ (1821- 1843)	101
B. ΧΕΙΡΑΦΕΤΗΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΜΟΡΦΩΣΗ (1844- 1880).....	109
Γ. ΔΙΚΟΜΜΑΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΣ (1880-1909)	118
ΕΠΙΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΠΗΓΕΣ.....	121
B. Χειραφέτηση και αναμόρφωση (1844-1880)	124

Απλά και Κατανοητά η Γνώση!

Α. Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

1. Τα δημογραφικά δεδομένα

Η οικονομική κατάσταση της Ελλάδας στην αυγή της ανεξαρτησίας της (σ. 11)

Μαζί με τους ιστορικούς αυτής της περιόδου του πόνου, ας μεταφερθούμε στις κορυφές των βουνών της Ελλάδας... ας στρέψουμε γύρω το βλέμμα μας... Τι απελπισία!... Παντού ερείπια!... Άμορφοι όγκοι και χαλάσματα που ακόμα καπνίζουν, δακρυσιμένες γυναίκες, οικογένειες χωρίς ψωμί! Μάταια αναζητούμε τις πόλεις, ούτε χωριά δεν υπάρχουν! Στα πόδια του Παρθενώνα, κάτω από το φωτοστέφανο του ένδοξου ονόματος της Αθήνας, κείτονται καλύβες, μισές πέτρα, μισές ξύλο. Μπροστά τους περνούν μονοπάτια, όχι δρόμοι, και αυτά ακόμα τα περάσματα ακατάστατα και λασπωμένα! Κανένα σύγχρονο μνημείο! Ιερά μάρμαρα μόνο, στοιχειωμένα από τις σκιές των παλαιών! Εδώ φυτείες ξεραμένες, ξεριζωμένες, πυρπολημένες. Εκεί αμπέλια και ελαιώνες κατεστραμμένοι. Κανένας δρόμος, καμία απόδειξη λειτουργίας μιας προηγούμενης διοίκησης! Όλα πρέπει να γίνονται από την αρχή! Όλα πρέπει να αρχίσουν από το τίποτα! Και αυτά τα “όλα” πρέπει να γίνουν από μια χούφτα ανθρώπους, τους λίγους που μπορούν να διευθύνουν, να διδάξουν, να δημιουργήσουν το Έθνος! Τι εργασία αντάξια γιγάντων! Και μερικοί θα ήθελαν να έχουν ήδη ολοκληρωθεί όλα αυτά, να είναι τα πάντα στρωμένα, διαμορφωμένα! Πού και πότε έφθασαν λίγα μόλις χρόνια στη Δύση για να πετύχει ένα τέτοιο θαύμα;

Πηγή: Από το βιβλίο Pierre A. Moraitinis, La Grèce telle qu'elle est, Paris, Athènes, Berlin, 1877 (ανατύπωση Δ.Ν. Καραβίας, 1987) Avant-propos, σσ. 7-8

Ερώτηση

Με βάση την πηγή και τις ιστορικές σας γνώσεις να παρουσιάσετε την κατάσταση των οικονομικών υποδομών της Ελλάδας στις απαρχές της συγκρότησης του ανεξάρτητου κράτους.

Απάντηση

Οι οικονομικές υποδομές της Ελλάδας στις απαρχές της συγκρότησης του ανεξάρτητου κράτους ήταν σε δραματική κατάσταση. Η Ελλάδα ήταν φτωχή, με απαρχαιωμένες παραγωγικές δομές. Οι εικόνες που μας έρχονται από εκείνη την εποχή

Απλά και Κατανοητά η Γνώση!

μαρτυρούν την εξάντληση του τόπου και των ανθρώπων. Γύρω από τις πόλεις τα εδάφη ήταν γυμνά, εξαντλημένα από την υπερβόσκηση και την υλοτομία, και τα χωράφια έμοιαζαν χέρσα, εξαιτίας της εκτεταμένης αγρανάπαυσης, με την οποία οι αγρότες πάσχιζαν να βελτιώσουν τις αποδόσεις τους. Τα περιφραγμένα περιβόλια πολύ λίγο βελτίωναν την αίσθηση εγκατάλειψης που απέπνεε το τοπίο. Ακριβώς αυτή η αίσθηση εγκατάλειψης αποδίδεται με γλαφυρό και δραματικό τρόπο στο απόσπασμα του βιβλίου του Moraitinis, το οποίο εκδόθηκε περίπου μισό αιώνα αργότερα και απηχεί τις απόψεις που εξέφρασαν για την κατάσταση οι ιστορικοί της περιόδου. Έτσι λοιπόν ο συγγραφέας παρουσιάζει την Ελλάδα σαν έναν απέραντο ερειπιώνα, αποτελούμενο από σωρούς χαλασμάτων, τα οποία, για τις ανάγκες της αφήγησης, παρουσιάζονται μάλιστα να καπνίζουν, για να φανεί η εγγύτητα προς τον πόλεμο αλλά και η δραματικότητα του πράγματος.

Πουθενά μάλιστα τα ερείπια δεν προδίδουν ότι παλιότερα στη θέση τους υπήρχε κάποια πόλη ή χωριό. Ακόμα και στην Αθήνα έβλεπε κανείς μόνο καλύβες από πέτρα και ξύλο και δεν είχε εφαρμοστεί κάποιο σχέδιο πόλης. Υπήρχε έλλειψη δρόμων, και τα μονοπάτια που περνούσαν μπροστά από τα σπίτια ήταν λασπωμένα. Παράλληλα, δεν υπήρχε κάποιο σύγχρονο μνημείο που να προδίδει την ύπαρξη ενός ζωντανού οργανωμένου κράτους, πράγμα που έδειχνε την απόλυτη ένδεια. Απουσίαζαν ακόμα και τα στοιχειώδη δημόσια κτίρια, τα οποία θα εξυπηρετούσαν τη δημόσια διοίκηση, δίνοντας την αίσθηση ότι δεν λειτούργησε προηγουμένως εκεί κάποια διοίκηση. Συνάμα, δεν υπήρχαν στοιχειώδεις υποδομές αγροτικής παραγωγής. Έτσι, εικόνα καταστροφής ή εγκατάλειψης εμφανίζουν οι φυτείες, ενώ τα αμπέλια και οι ελαιώνες, που απαιτούν μεγάλο διάστημα για να γίνουν παραγωγικά, ήταν κατεστραμμένα από τη λαίλαπα του πολέμου.

Τη δραματικότητα της κατάστασης επιβεβαιώνει η μορφή των δακρυσμένων γυναικών και η εικόνα οικογενειών χωρίς τη στοιχειώδη διατροφή, το ψωμί. Συνολικά, λοιπόν, η κατάσταση των οικονομικών υποδομών της Ελλάδας στις απαρχές της συγκρότησης του ανεξάρτητου κράτους ήταν καταστροφική και έπρεπε όλες να συγκροτηθούν από την αρχή.

Απλά και Κατανοητά η Γνώση!

2.Η δημογραφική εξέλιξη της χώρας (σ. 13)

ΕΤΟΣ	ΕΚΤΑΣΗ (σε τετρ. χλμ.)	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ
1838	47.516	752.000
1851	47.516	1.015.000
1871	50.211	1.480.000
1881	63.606	2.004.000
1901	63.211	2.521.000
1911	63.211	2.701.000
1914	120.000	4.818.000
1920	150.833	5.531.000
1928	130.199	6.205.000
1936	130.199	7.050.000

Ερώτηση

Μελετώντας προσεκτικά τον παραπάνω πίνακα, να αιτιολογήσετε την αύξηση της έκτασης και του πληθυσμού του νεοελληνικού κράτους κατά τη διάρκεια του 19ου αιώνα.

Σημαντικό: Η απάντηση στο ερώτημα προϋποθέτει τη γνώση των αλλαγών που πραγματοποιήθηκαν στα εδαφικά όρια της χώρας στη διάρκεια του 19ου αιώνα. Επίσης, πρέπει να προσέξουμε ότι η ερώτηση δεν ζητάει αξιοποίηση όλων των στοιχείων του πίνακα παρά μόνο όσων αναφέρονται στον 19ο αιώνα, επομένως επεξεργαζόμαστε μόνο τα δεδομένα μέχρι και το 1901. Οποιαδήποτε αναφορά σε περαιτέρω στοιχεία βγάζει μέρος της απάντησης εκτός θέματος.

Απάντηση

- Το 1838 η έκταση της χώρας ήταν 47.516 τετρ. χλμ. και ο πληθυσμός της 752.000 κάτοικοι. Η χώρα ήταν εξαιρετικά αραιοκατοικημένη.
- Το 1851 παρατηρείται αξιοσημείωτη αύξηση του πληθυσμού λόγω της αύξησης των γεννήσεων.
- Το 1871 έχουμε αύξηση τόσο του πληθυσμού, όσο και της έκτασης της χώρας λόγω της ενσωμάτωσης των Επτανήσων στην Ελλάδα, αλλά και του συνεχιζόμενου υψηλού αριθμού γεννήσεων.
- Το 1881 η ενσωμάτωση της Θεσσαλίας και της περιοχής της Άρτας στο ελληνικό κράτος συνέβαλε στην αύξηση της έκτασης και του πληθυσμού της χώρας.

Απλά και Κατανοητά η Γνώση!

- Το 1901 βλέπουμε τη συνέχιση της αύξησης του πληθυσμού λόγω του υψηλού ρυθμού γεννήσεων.

β. Οι μετακινήσεις μέσα και έξω από την Ελλάδα (σ.14)

Πίνακας 2

ΠΛΗΘΥΣΜΟΙ ΠΟΛΕΩΝ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ

ΠΟΛΗ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ			
	Προεπαναστατικά χρόνια	1879	1889	1907
Αθήνα	12.000 (1805)	63.000	114.000	168.000
Βέροια	8.000 (1797)	—	—	—
Βόλος	—	5.000	11.000	23.000
Ερμούπολη	—	22.000	22.000	18.000
Θεσσαλονίκη	65.000 (1806)	—	—	—
Ιωάννινα	30.000 (1809)	—	—	—
Κέρκυρα	—	16.000	19.000	28.000
Λάρισα	25.000 (1809)	13.000	14.000	18.000
Μήλος	5.000 (1820)	—	—	—
Μιστράς	20.000 (1805)	—	—	—
Μύκονος	5.000 (1820)	—	—	—
Ναύπλιο	7.000 (1799)	5.000	5.000	5.000
Πάτρα	10.000 (1805)	25.000	33.000	38.000
Πειραιάς	—	22.000	34.000	74.000
Πόρος	7.000 (1820)	—	—	—
Πύργος	—	9.000	12.000	14.000
Σπέτσες	8.000 (1820)	—	—	—
Τριπολιτσά	20.000 (1805)	10.000	11.000	11.000
Υδρα	28.000 (1821)	6.500	6.500	—
Χαλκίδα	12.000 (1805)	7.000	10.000	11.000
Ψαρά	6.000 (1820)	—	—	—

Ερώτηση

Αξιοποιώντας τα στοιχεία του πίνακα, να αναζητήσετε τις τρεις πόλεις που παρουσιάζουν τη μεγαλύτερη ποσοστιαία αύξηση πληθυσμού κατά το χρονικό διάστημα από το 1879 έως το 1907 και να δικαιολογήσετε την αύξηση.

Απάντηση

Παρά την ένδεια, ο πληθυσμός του ελληνικού κράτους αυξανόταν με γρήγορους ρυθμούς, χωρίς ποτέ να εξαντλούνται τα περιθώρια δημογραφία εξέλιξή σε μια τόσο αραιοκατοικημένη χώρα. Έτσι, οι πόλεις μεγάλωναν, χωρίς αυτό να σημαίνει

Απλά και Κατανοητά η Γνώση!

ότι είχαν κάποια ομοιότητα με τα βιομηχανικά, εμπορικά, χρηματιστικά αστικά κέντρα της Αθήνας. Για τα ευρωπαϊκά μέτρα οι πόλεις της μικρής Ελλάδας έμοιαζαν περισσότερο με μεγάλα χωριά.

Πάντως, καθώς προκύπτει από τα δεδομένα του πίνακα, χωρίς να εντυπωσιάζουν οι απόλυτοι αριθμοί, η ποσοστιαία ανάπτυξη ορισμένων πόλεων ξεχωρίζει. Στην κορυφή βρίσκονται κατά φθίνουσα κλίμακα ο Βόλος (460%), ο Πειραιάς (336%) και η Αθήνα (266%). Βεβαίως, αν λάβει κανείς στην περίπτωση της Αθήνας ως μέτρο σύγκρισή τον πληθυσμό του 1805 (12.000), τότε το ποσοστό αύξησή εκτοξεύεται στο 1.400%, οπότε ανατρέπεται και η σειρά που σημειώθηκε παραπάνω. Ασφαλώς, για να εκτιμήσει κανείς την αύξηση στις πραγματικές της διαστάσεις, δεν αρκεί να λάβει υπόψη την ποσοστιαία αύξηση, αλλά και την αύξηση σε απόλυτοι αριθμούς, οπότε η υπεροχή της Αθήνας θα ήταν συντριπτική.

Η αύξηση του πληθυσμού της Αθήνας οφείλεται στην ανάδειξή της σε πρωτεύουσα του ελληνικού κράτους το οποίο, επειδή ήταν συγκεντρωτικό, συσσωρεύσε όλες τις υπηρεσίες, τα κέντρα λήψης αποφάσεων και τις οικονομικά πρωτοβουλίες στην πρωτεύουσα, με συνέπεια να συρρεύσουν πολλοί άνθρωποι, οι οποίοι αναζητούσαν εργασία ή μια καλύτερη τύχη. Από την άλλη, η αύξηση του πληθυσμού στον Βόλο και στον Πειραιά σχετίζεται με την ύπαρξη σε αυτές τις πόλεις λιμανιών κρίσιμης σημασίας. Ο μεν Πειραιάς αποτελούσε το επίνειο της πρωτεύουσας, ενώ ο Βόλος αποτελούσε την έξοδο της Θεσσαλίας στη θάλασσα και αναβαθμίστηκε ο ρόλος του μετά την ενσωμάτωση της Θεσσαλίας στην Ελλάδα το 1881. Συμπερασματικά, λοιπόν, και στις τρεις πόλεις σημειώνεται αύξηση πληθυσμού λόγω του ιδιαίτερου οικονομικού ρόλου που διαδραμάτιζαν, ενώ στην Αθήνα καθοριστική ήταν και η ιδιότητα της πρωτεύουσας.

Απλά και Κατανοητά η Γνώση!

Β. Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΤΑ ΤΟ 19^ο ΑΙΩΝΑ

1. Το εμπόριο

1. Οι εμποροπανηγύρεις (σ. 17)

Αι πανηγύρεις εισίν εμπορικοί συναθροίσεις εντός πόλεων ή αγροτικών δήμων τελούμενοι κατ'έτος εις ωρισμένην εποχήν, εις ας συρρέουσιν εκ των παρακειμένων πόλεων έμποροι προς πώλησιν των εμπορευμάτων των, ή έτεροι προς αγοράν ετέρων της πόλεως ή του δήμου εν τω οποίω τελείται η πανήγυρις. Εις εποχήν καθ' ην το εσωτερικόν εμπόριον υπεβάλλετο εις περιορισμούς, αι τοιαύται συναθροίσεις έχαιρον προνομία τινα και ατελείας, και η ύπαρξις των καθίστατο αναγκαία, αλλ'αφ' ότου το εσωτερικόν εμπόριον εκτήσατο πλήρη ελευθερίαν, ου μόνον απώλεσαν αύται την σπουδαιότητά των αλλά και αποκρούονται παρά τίνων οικονομολόγων ως ενισχύουσαι την αγοράν.

Αι πανηγύρεις αύται καθίστανται παρ' ημίν διά Β. Διατάγματος και διαρκούσιν από 3-8 ημέρας. Κατά τι δε ψήφισμα του Κυβερνήτου της 4ης Φεβρουάριου 1830, ισχύον και μέχρι σήμερα, επιτίθεται φόρος επί τα εις τας πανηγύρεις ταύτας εισαγόμενα εμπορεύματα, «δύο μεν φοινίκων επί τα χονδρικά φορτία, τεσσάρων δε επί τα ψιλικά», κατά την έκφρασιν του ψηφίσματος, και ο φόρος ούτος εγγράφεται εις τους προϋπολογισμούς των δήμων ως τακτικόν έσοδον. Οι εκ των πανηγύρεων και των εν αυταίς ανεγειρομένων παραπηγμάτων πόροι των διαφόρων δήμων ανήρχοντο το 1859 εις δρχμ. 29.836.

Αι σήμερα κατ' έτος τελούμενα καθ' όλον το Κράτος πανηγύρεις εισίν 29 τον αριθμόν.

Πηγή: Α. Μανσόλα, Πολιτειογραφικά πληροφορία περί Ελλάδος, Εθνικόν Τυπογραφείον, Αθήναι 1867, σ. 132

Ερώτηση

Ποιον ρόλο διαδραμάτιζαν οι εμποροπανηγύρεις στην οικονομική ζωή της Ελλάδας κατά τον 19^ο αιώνα;

Απάντηση

Τα χαμηλά οικονομικά μεγέθη της Ελλάδας, ο μικρός πληθυσμός, η περιορισμένη οικονομική δυνατότητα των κατοίκων της, η απουσία παραγωγικών μονάδων μεγάλου μεγέθους, αλλά και ία πενιχρά μεταφορικά μέσα, καθήλωναν, κατά τη διάρκεια του 19ου αιώνα, την εσωτερική εμπορική κίνηση σε πολύ χαμηλά επίπεδα.

Οι εμποροπανηγύρεις ήταν οι εμπορικές δραστηριότητες στις οποίες βασίστηκε σε μεγάλο βαθμό το εσωτερικό εμπόριο της χώρας σε εκείνες τις δύσκολες συγκυρίες. Σύμφωνα με το παράθεμα, πρόκειται για ετήσιες συγκεντρώσει εμπόρων μέσα σε πόλεις ή αγροτικούς δήμους, οι οποίες προσελκύουν τους εμπόρους, αλλά και το αγοραστικό κοινό της γύρω περιοχής. Ο οικονομικός τους ρόλος δεν παρέμεινε

Απλά και Κατανοητά η Γνώση!

σταθερός. Σημαντικότερος ήταν στη φάση κατά την οποία το εσωτερικό εμπόριο υφίστατο περιορισμούς, καθώς οι εμποροπανηγύρεις απολάμβαναν κάποια προνόμια, μεταξύ των οποίων και δασμολογική απαλλαγή, πράγμα που τις έκανε συμφέρουσα δραστηριότητα, τόσο για τους εμπόρους όσο και για τους αγοραστές, καθώς μπορούσαν να διασφαλιστούν χαμηλότερες τιμές, οι οποίες καθιστούσαν τα εμπορεύματα ελκυστικότερα. Όταν όμως απελευθερώθηκε πλήρως το εσωτερικό εμπόριο, τότε διατυπώθηκαν απόψεις οικονομολόγων σύμφωνα με τις οποίες ο ρόλος των εμποροπανηγύρεων αμφισβητούνταν.

Σημαντικό οικονομικό όφελος από τις εμποροπανηγύρεις προέκυπτε για τους δήμους στους οποίους αυτές διοργανώνονταν. Συγκεκριμένα, στα εμπορεύματα επιβαλλόταν κάποιος φόρος, τον οποίο εισέπραττε ο δήμος, ενώ οι έμποροι πλήρωναν και κάποιο συγκεκριμένο τέλος για το δικαίωμα να στήσουν παράπηγμα και να διαθέσουν τα προϊόντα τους.

Τέλος, αν λάβει κανείς υπόψη τις μεταφορικές δυσκολίες της εποχής, οι εμποροπανηγύρεις αποτελούσαν έναν τρόπο για να φτάνουν ποικίλα προϊόντα σε περιοχές απομακρυσμένες από τον τόπο παραγωγή τους ή συνήθους διάθεσής τους.

Το εξωτερικό εμπόριο της Ελλάδας Μ.Ο δεκαετιών 1860-1870 και 1900-1910 (σ. 19)

Είδος	1860-1870		1900-1910	
	Εισαγωγές	Εξαγωγές	Εισαγωγές	Εξαγωγές
Αγροτικά προϊόντα	31%	63%	36%	75%
Βιομηχανικά προϊόντα	24%	7%	30%	2%
Πρώτες ύλες	12%	17%	18%	22%

Ερώτηση

Με βάση τα στοιχεία του πίνακα και με τις ιστορικές σας γνώσεις να δικαιολογήσετε τις μεταβολές στα ποσοστά εισαγόμενων και εξαγόμενων προϊόντων τις δεκαετίες 1860-1870 και 1900-1910.

Απάντηση

Τα οικονομικά μεγέθη της χώρας, ο μικρός πληθυσμός, η περιορισμένη αγοραστική δυνατότητα των κατοίκων της, η απουσία παραγωγικών μονάδων μεγάλου μεγέθους καθήλωναν, σε ολόκληρο τον 19ο αιώνα, την εσωτερική εμπορική κίνηση σε πολύ

Απλά και Κατανοητά η Γνώση!

χαμηλά επίπεδα. Μόνο προς τις τελευταίες δεκαετίες του αιώνα δημιουργήθηκε στις μεγαλύτερες πόλεις μια άξια λόγου εμπορική κίνηση, η οποία όμως, σε μεγάλο ποσοστό, τροφοδοτήθηκε από εισαγόμενα καταναλωτικά προϊόντα.

Για τους ίδιους λόγους, το εμπόριο της χώρας συνδέθηκε με το εξωτερικό, από τα πρώτα χρόνια της ανεξαρτησίας. Έτσι λοιπόν, όταν εξετάζουμε το εμπόριο της Ελλάδας μέχρι το 1913, εννοούμε βασικά το εξωτερικό εμπόριο. Αυτό ήταν σχεδόν μόνιμα παθητικό για τη χώρα, καθώς η Ελλάδα αγόραζε από το εξωτερικό πολύ περισσότερα από όσα πωλούσε εκεί.

Η ανάπτυξη του εξωτερικού εμπορίου ακολούθησε ρυθμούς ανάλογους με τη γενικότερη βελτίωση των εθνικών οικονομικών μεγεθών αλλά και με τους ρυθμούς ανάπτυξης της διεθνούς εμπορικής κίνησης.)

Στο χρονικό διάστημα στο οποίο αναφέρονται τα δεδομένα του πίνακα, η Ελλάδα διευρύνθηκε με την προσάρτηση των Επτανήσων και της Θεσσαλίας και ο πληθυσμός της αυξήθηκε κατά 2,5 φορές.

(Αν λάβουμε υπόψη τις παραγωγικές δυνατότητες της Ελλάδας στη διάρκεια του πρώτου αιώνα της ανεξαρτησίας της, δεν πρέπει να μας εκπλήσσει το γεγονός ότι το μεγαλύτερο μέρος του εξωτερικού της εμπορίου αφορούσε γεωργικά προϊόντα. Στις εξαγωγές περισσότερο από τα 2/3 (σε αξία) του συνόλου ήταν γεωργικά προϊόντα. Η γενική τάση μάλιστα οδηγούσε προς τη διεύρυνση του ποσοστού των εξαγωγών αγροτικών προϊόντων, που έφτασαν να αντιπροσωπεύουν τα 3/4 των συνολικών εξαγωγών στη δεκαετία 1900-1910.) Όπως φαίνεται στον πίνακα, πρόκειται πιο 63% κατά τη δεκαετία 1860-1870 και 75% κατά τη δεκαετία 1900-1910). (Στην κατηγορία αυτή την πρώτη θέση είχε η σταφίδα, που από μόνη της πλησίαζε σε αξία το 1/2 των συνολικών εξαγωγών. Ακολουθούσε με μεγάλη διαφορά το ελαιόλαδο και, μετά το 1900, το κρασί.) Η μεγάλη ζήτηση για σταφίδα πρέπει να απεικονίζεται και στη δεύτερη καταχώριση δεδομένων στον πίνακα, μολονότι είχε αρχίσει η κάμψη της ζήτησης για σταφίδα στη Βρετανία.

Εκτός από τα παραπάνω είδη, εξαγόταν μικρές ποσότητες βιομηχανικών (πιο σωστά, μεταποιημένων) προϊόντων, οι οποίες έφθιναν διαρκώς (από το 7% κατά τη δεκαετία 1860-1870 έφτασε στο 2% κατά τη δεκαετία 1900-1910). Η βιομηχανία, αδύναμη να αντέξει στον εξωτερικό ανταγωνισμό, παρέμεινε προσηλωμένη σε δευτερεύουσες δραστηριότητες, κάλυπτε μέρος μόνο των εσωτερικών αναγκών, ενώ η χαμηλή συγκριτικά ποιότητα των προϊόντων δεν δημιουργούσε ζήτηση στο εξωτερικό.

Τέλος οι πρώτες ύλες διαδραματίζουν ενεργό ρόλο στον τομέα των εξαγωγών, με αυξητική τάση μάλιστα, καθώς βλέπουμε στον πίνακα (17% κατά τη δεκαετία 1860-1970 και 22% κατά τη δεκαετία 1900-1910). Επρόκειτο κυρίως για μόλυβδο και μαγγανιούχα μεταλλεύματα, για σμύριδα και θηραϊκή γη. Η αυξητική τάση οφείλεται στη γενικότερη διεθνή ζήτηση για πρώτες ύλες.

Όσον αφορά τώρα τις εισαγωγές, το ποσοστό επί τοις εκατό κατά το οποίο αυξάνονται στις τρεις κατηγορίες είναι περίπου ισότιμο (5-6%). Η αύξηση αυτή οφείλεται γενικά στην εδαφική πληθυσμιακή διεύρυνση της χώρας, καθώς και στη γενικότερη ανάπτυξη που συντελείται σε αυτό το χρονικό διάστημα.

Οι εμπορικές συναλλαγές της Ελλάδας το 1890 (Εισαγωγές- Εξαγωγές)(σ. 19)

ΧΩΡΑ	ΑΞΙΑ ΣΥΝΑΛΛΑΓΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΣΤΟ ΣΥΝΟΛΟ	ΚΥΡΙΟΤΕΡΑ ΕΙΔΗ
Αγγλία	66.000.000	30%	Σταφίδα, μεταλλεύματα, υφάσματα
Ρωσία	22.000.000	10%	Σιτηρά
Τουρκία	29.000.000	13%	Τρόφιμα, ζώα, βαμβάκι
Αυστρία	25.000.000	11%	ξυλεία
Γαλλία	32.000.000	15%	δέρματα, τρόφιμα
Γερμανία	8.000.000	4%	διάφορα
Ιταλία	7.000.000	3%	διάφορα
ΗΠΑ	7.000.000	3%	διάφορα
Σύνολο	217.000.000	89%	

Ερώτηση

Με βάση τα στοιχεία του πίνακα και τις ιστορικές σας γνώσεις να κατατάξετε σε φθίνουσα κλίμακα και να σχολιάσετε τις εμπορικές συναλλαγές της Ελλάδας με τις πέντε πρώτες σε όγκο συναλλαγών χώρες.

Απάντηση

Οι εμπορικές συναλλαγές της Ελλάδας με τις πέντε πρώτες σε όγκο συναλλαγών χώρες κατά φθίνουσα κλίμακα έχουν ως εξής: 1. Αγγλία (66.000.000 χρυσές δραχμές, 30% στο σύνολο των συναλλαγών), 2. Γαλλία (32.000.000 χρυσές δραχμές, 15% στο σύνολο των συναλλαγών), 3. Τουρκία (28.000.000 χρυσές δραχμές, 13% στο σύνολο των συναλλαγών), 4. Αυστρία (25.000.000 χρυσές δραχμές, 11% στο σύνολο των συναλλαγών), 5. Ρωσία (22.000.000 χρυσές δραχμές, 10% στο σύνολο των συναλλαγών).

Απλά και Κατανοητά η Γνώση!

Αξίζει πάντως να σημειωθεί ότι ο πίνακας αναφέρεται στο σύνολο των εξωτερικών συναλλαγών, χωρίς να διακρίνει ποσοτικά και ειδολογικά τις εισαγωγές από τις εξαγωγές.

Από την αφήγηση του σχολικού εγχειριδίου γνωρίζουμε ότι η Ελλάδα ανέπτυξε στο διάστημα αυτό εμπορικούς δεσμούς ήταν, ως επί το πλείστον, τα βιομηχανικά κράτη της Δυτικής Ευρώπης. Η Αγγλία απορροφούσε το σύνολο σχεδόν των εξαγωγών σταφίδας αλλά και ένα σημαντικό ποσοστό των μεταλλευμάτων (μόλυβδου). Η Γαλλία αλλά και μικρότερα ευρωπαϊκά κράτη, όπως ήταν π.χ. το Βέλγιο, ακολουθούσαν. Αντίθετα, οι εμπορικές σχέσεις με την Οθωμανική αυτοκρατορία, αν και υπαρκτές, δεν βρίσκονταν στην πρώτη θέση από πλευράς όγκου και αξίας.

Αν λάβουμε υπόψη τις παραγωγές δυνατότητες της Ελλάδας στη διάρκεια του πρώτου αιώνα της ανεξαρτησίας της, δεν πρέπει να μας εκπλήσσει το γεγονός ότι το μεγαλύτερο μέρος του εξωτερικού της εμπορίου αφορούσε γεωργικά προϊόντα. Στις εξαγωγές περισσότερο από τα 2/3 (σε αξία) του συνόλου ήταν γεωργικά προϊόντα. Στην κατηγορία αυτή την πρώτη θέση είχε η σταφίδα, που από μόνη της πλησίαζε σε αξία το 1/2 των συνολικών εξαγωγών. Ακολουθούσε με μεγάλη διαφορά το ελαιόλαδο.

Εκτός από τα παραπάνω είδη, εξαγόταν μικρές ποσότητες φυτικών προϊόντων για βιομηχανική επεξεργασία, το βαμβάκι. Μέχρι το 1880 επίσης υπήρχε σημαντική εμπορική κίνηση στα κατεργασμένα δέρματα, η οποία όμως σχεδόν εξαφανίστηκε στη συνέχεια.) Οπότε η αναφορά στα δέρματα στις συναλλαγές με τη Γαλλία λογικά θα αφορά εισαγωγές και όχι εξαγωγές.

Στην κατηγορία των πρώτων υλών, τις εξαγωγές συμπλήρωναν τα μεταλλευτικά προϊόντα, που από το τέλος του 19ου αιώνα πλησίαζαν το 1/5 της συνολικής αξίας των εξαγωγών, πράγμα το οποίο αποτυπώνεται και στον πίνακα, στις συναλλαγές με την Αγγλία. Επρόκειτο κυρίως για μόλυβδο, για μαγγανιούχα μεταλλεύματα, για σμύριδα και θηραϊκή γη.

Στις εισαγωγές τα αγροτικά είδη αντιπροσώπευαν σταθερά το 1/3 (σε αξία) του συνόλου. Στην πρώτη θέση βρίσκονταν τα δημητριακά, το σιτάρι ιδιαίτερα, καθώς η εγχώρια παραγωγή δεν ήταν σε θέση να καλύψει τις επισιτιστικές ανάγκες του πληθυσμού. Αυτό επιβεβαιώνεται από τα δεδομένα του πίνακα, όσον αφορά τις συναλλαγές με τη Ρωσία.

Στα βιομηχανικά προϊόντα που εισάγονταν κυριαρχούσαν τα υφάσματα, πράγμα το οποίο αποτυπώνεται στον πίνακα στις συναλλαγές με την Αγγλία, και τα νήματα, ενώ προοδευτικά μεγάλωναν τα ποσοστά των ορυκτών, πράγμα το οποίο επίσης αποτυπώνεται στον πίνακα στις συναλλαγές με την Αγγλία, πράγμα το οποίο αποτυπώνεται στον πίνακα με τις συναλλαγές με την Αυστρία, (των χημικών προϊόντων και των μηχανημάτων.)

Απλά και Κατανοητά η Γνώση!

2. Η εμπορική ναυτιλία

Πίνακας 5 : Η εξέλιξη της ελληνικής ναυτιλίας κατά τη περίοδο 1840-1910 (σ.22)

ΕΤΟΣ	ΙΣΤΙΟΦΟΡΑ		ΑΤΜΟΠΛΟΙΑ	
	Αριθμός πλοίων	χωρητικότητα(τόνοι)	Αριθμός πλοίων	χωρητικότητα(τόνοι)
1840	837	94.000	-----	-----
1850	1.482	248.000	-----	-
1860	1.212	234.000	1	150
1875	1.107	210.000	27	8.200
1892	1.292	213.000	103	60.400
1903	1.030	145.000	209	202.000
1911	760	102.000	347	384.000

Ερώτηση

Με βάση τον παραπάνω πίνακα και τις γνώσεις σας να εξηγήσετε τις αυξομειώσεις της δύναμης του ελληνικού εμπορικού στόλου.

Απάντηση

- Το 1840 η ναυτιλία είχε ξεπεράσει την κρίση που προκλήθηκε με την καταστροφή του ναυτικού κεφαλαίου κατά τη διάρκεια της Επανάστασης του 1821. Διέθετε 837 πλοία με χωρητικότητα 94.000 τόνους.
- Το 1850 η ανάπτυξη της ιστιοφόρου ναυτιλίας συνεχίστηκε. Έχει σχεδόν διπλασιαστεί ο αριθμός των πλοίων, ενώ η χωρητικότητά τους έχει υπερδιπλασιαστεί. Συγκεκριμένα υπάρχουν 1482 ατμόπλοια με συνολική χωρητικότητα 234.000 τόνους.

Απλά και Κατανοητά η Γνώση!

- Το 1860 η ελληνική ναυτιλία αντιμετωπίζει έντονα σημάδια ύφεσης λόγω του ανταγωνισμού που έχει προκληθεί από την ατμοπλοία άλλων ναυτικών χωρών. Παρατηρείται μείωση της ιστιοφόρου ναυτιλίας, ενώ τα ατμόπλοια είναι ανύπαρκτα. Τα ατμόπλοια μειώθηκαν σε 1.212 και η χωρητικότητά τους σε 234.000 τόνους.
- Το 1875 η κρίση που είχε δημιουργηθεί δεν έχει αντιμετωπιστεί. Τα 27 ατμόπλοια που διέθετε η χώρα δεν αρκούσαν για να μπορέσει να κάνει αισθητή την παρουσία της στην περιοχή της ανατολικής Μεσογείου. Τα ιστιοφόρα μειώθηκαν σε 1.107 και η χωρητικότητά τους σε 210.000 τόνους.
- Το 1892 η κρίση της ναυτιλίας που είχε δημιουργηθεί τα προηγούμενα χρόνια ξεπεράστηκε. Παρατηρήθηκε αύξηση των ιστιοφόρων, αλλά κυρίαν των ατμόπλοιων.
- Το 1903 η εξέλιξη της ανάπτυξης της ναυτιλίας ήταν εντυπωσιακή, αφού μέσα σε δέκα χρόνια είχε διπλασιαστεί ο αριθμός των ατμόπλοιων, ενώ είχε υπερτριπλασιαστεί η χωρητικότητά τους. Συγκεκριμένα, ανέρχονται σε 209 και η χωρητικότητά τους είναι 202.000 τόνοι.
- Η ανοδική πορεία της ναυτιλίας πιστοποιείται και στις παραμονές των Βαλκανικών πολέμων, αφού ο αριθμός των ατμόπλοιων έφτασε τα 347 με συνολική χωρητικότητα 384.000 τόνους.

Πίνακας (σ.23)

Η ελληνική ακτοπλοΐα στην τελευταία δεκαετία του 19ου αιώνα. Σύνθεση του στόλου της μεγάλης εταιρείας ατμοπλοϊκών γραμμών, «Ελληνική Ατμόπλοια» (1889)

Εταιρεία «Ελληνική Ατμόπλοια» Έδρα εν Σύρω, ιδρυθείσα τω 1856

Ατμόπλοια	Τόνοι	ιπποδύναμη
Ύδρα	218	70
Πανελλήνιον	195	70
Επτάνησος	349	120
Ομόνοια	317	120
Καρτερία	317	120

Απλά και Κατανοητά η Γνώση!

Ιόνιον	183	120
Ίρις	400	175
Ελπής	606	160
Πηνειός	493	150
Θησεύς	632	180
Ερμούπολις	493	150
Χίος	923	150
Πέλωψ	613	180
Μυκάλη	427	300
Σύνολο	6.166	2.065

Από την έκδοση Πανελλήνιος Σύντροφος, 1890, σ. 377-380

Ερώτηση

Βασιζόμενοι στις ιστορικές σας γνώσεις και μελετώντας τα στοιχεία του παραπάνω πίνακα σε σύγκριση με τα στοιχεία του Πίνακα 5: Η εξέλιξη της ελληνικής ναυτιλίας κατά την περίοδο 1840-1910'', να σταθμίσετε και να αιτιολογήσετε τον ρόλο της εταιρείας 'Ελληνική Ατμοπολοΐα'' στο πλαίσιο της εποχής αναφοράς.

Απάντηση

Η κοντινότερη χρονολογία κατά την οποία έχουμε δεδομένα για το σύνολο της ελληνικής ατμοπολοΐας ώστε να τα συγκρίνουμε με τα δεδομένα του Πίνακα 5 με έτος αναφοράς το 1889, είναι, όπως βλέπουμε στον Πίνακα 5 το έτος 1892. Σύμφωνα με τον Πίνακα 5 το 1892 η ελληνική ατμόπλοια διαθέτει 103 ατμόπλοια χωρητικότητες 60.400 τόνων. Η εταιρεία 'Ελληνική Ατμόπλοια'' διαθέτει το έτος 1889 14 ατμόπλοια χωρητικότητες 6.166 τόνων, δηλαδή το 13.59% του συνολικού αριθμού των ελληνικών ατμόπλοιων με το 10.20% της συνολικής χωρητικότητας. Το μέγεθος της εν λόγω εταιρείας μπορεί να ερμηνευθεί από το λιμάνι στο οποίο έχει την έδρα της, συγκεκριμένα στη νήσο Σύρο.

Όπως γνωρίζουμε από το σχολικό εγχειρίδιο στο ελληνικό κράτος στη θέση των παλιών κέντρων που παρήκμασαν αναδείχθηκαν νέα. Το πιο σημαντικό από αυτά ήταν η Σύρος, η οποία στη διάρκεια της Επανάστασης δέχθηκε κύματα προσφύγων, κυρίως από τη Χίο. Η στρατηγική θέση του νησιού, στο κέντρο του Αιγαίου και πάνω ακριβώς στις διαδρομές που συνέδεαν τα Στενά και τη Μαύρη θάλασσα με τους μεσογειακούς δρόμους του εμπορίου, συνέβαλε στη δημιουργία ισχυρότατου -όχι μόνο για τα ελληνικά μέτρα- ναυτιλιακού κέντρου. Στην ανάπτυξη αυτή σημαντικό ρόλο

Απλά και Κατανοητά η Γνώση!

διαδραμάτισε η δυναμική παρουσία και δραστηριότητα των ελληνικών παροικιών στα κυριότερα εμπορικά κέντρα της περιοχής: στα λιμάνια της Νότιας Ρωσίας, στις εκβολές του Δούναβη, στην Κωνσταντινούπολη, στη Σμύρνη και αργότερα στην Αίγυπτο.

3.Τα εθνικά δάνεια

Πίνακας 6

Τα κυριότερα δάνεια από το εξωτερικό κατά τη περίοδο 1880-1892 (σ.37)

ΕΤΟΣ	ΑΙΤΙΑ	ΠΟΣΟ	ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΡΓΑ
1880	Κάλυψη ελλειμμάτων 1877-1880	120.000.000	-----
1883	-----	-----	58.000.000
1884	-----	100.000.000	-----
1887	Μονοπωλίων	185.000.000	176.000.000
1889	-----	30.000.000	-----
1889	-----	125.000.000	-----
1890	Σιδηροδρόμων	45.000.000	123.000.000
1891	Σιδηροδρόμων	15.000.000	-----
1892	Εθνικών δρόμων	20.000.000	-----
Συνολικό χρέος 1892		818.500.000	-----

Ερώτηση

Να συσχετίσετε το μέγεθος των δανείων της περιόδου 1880-1892 με την πτώχευση του 1893.

Απλά και Κατανοητά η Γνώση!

Απάντηση

Ο πίνακας δε είναι πλήρως διαμορφωμένος ως προς τα δεδομένα του, μη παρέχοντας σε κάθε περίπτωση την αιτία των δανείων και το ποσό των δημόσιων εσόδων. Αυτό δυσκολεύει την αξιοποίησή του για να διερευνήσουμε τη σχέση του μεγέθους των δανείων της περιόδου 1880- 1892 με την πτώχευση του 1893. Παρόλα αυτά λαμβάνοντας υπόψη τις σχετικές πληροφορίες του σχολικού εγχειριδίου, μπορούμε να εξαγάγουμε ορισμένα συμπεράσματα.

Σύμφωνα με το σχολικό εγχειρίδιο η αλλαγή των ρυθμών ανάπτυξης από τη δεκαετία του 1860 και μετά, οδήγησε αναγκαστικά σε νέο δανεισμό. Οι περιορισμένοι πόροι της χώρας, σε συνδυασμό με τα έκτακτα έξοδα που επέβαλαν οι διαρκείς εθνικές κρίσεις, καθιστούσαν αδύνατη την εξοικονόμηση κεφαλαίων για δημόσιες επενδύσεις. Ο εξωτερικός δανεισμός διογκώθηκε κατά τη δεκαετία του 1880, και μέσα σε λίγα μόλις χρόνια η χώρα βρέθηκε να οφείλει ποσά πολλαπλάσια του ετήσιου προϋπολογισμού της.

Το μεγαλύτερο μέρος των δανείων αυτών χρησίμευσε για την κάλυψη των τρεχόντων ελλειμμάτων των εθνικών προϋπολογισμών, καθώς και των δαπανών των στρατιωτικών κινητοποιήσεων (του 1877-1880 και του 1885-1886) και των εξοπλισμών (26.000.000 δραχμές από τα δάνεια χρησιμοποιήθηκαν για τη ναυπήγηση τριών θωρηκτών το 1889). Επίσης μεγάλα ποσά διατέθηκαν για την αποπληρωμή παλαιότερων δανείων. Μικρό μέρος απέμενε για παραγωγικές επενδύσεις και δημόσια έργα, ποσό όμως απαραίτητο, χωρίς το οποίο τα έργα αυτά δεν θα μπορούσαν να ολοκληρωθούν.

Παρατηρώντας τον πίνακα, πρέπει να κάνουμε μια σύγκριση του ποσού του συναπτόμενου δανείου με τα αντίστοιχα δημόσια έσοδα, προκειμένου να έχουμε μια εικόνα για το βάρος το οποίο επωμίζεται ο κρατικός προϋπολογισμός. Συγκεκριμένα, έχουμε στοιχεία για τα έτη 1887 και 1890. Το έτος 1887 το ποσό του δανείου ξεπερνά το σύνολο των δημόσιων εσόδων κατά το ίδιο έτος, ενώ το δάνειο του έτους 1890 ανέρχεται περίπου στο 1/3 του συνόλου των δημόσιων εσόδων της ίδιας χρονιάς. Για τα υπόλοιπα έτη, κατά τα οποία συνήφθησαν δάνεια, δεν διαθέτουμε στοιχεία για τα δημόσια έσοδα, όμως τα δεδομένα που έχουμε από άλλες χρονιές μπορούν να λειτουργήσουν ενδεικτικά τουλάχιστον. Επίσης, πρέπει να λάβουμε υπόψη τον μεγάλο αριθμό των δανείων και το συνολικό ποσό του χρέους που συσσωρεύτηκε, το οποίο ανερχόταν στα 818.500.000, καθώς και το γεγονός ότι οι εθνικοί προϋπολογισμοί ήταν ελλειμματικοί, επομένως τα ελλείμματα έπρεπε να καλυφθούν από τον δανεισμό. Καθώς λοιπόν μέσα σε λίγα χρόνια η χώρα βρέθηκε να οφείλει ποσά πολλαπλάσια του ετήσιου προϋπολογισμού της, κατά το έτος 1893 βρέθηκε σε αδυναμία να εξυπηρετήσει τα τοκοχρεολύσια των εξωτερικών δανείων και να ζητήσει επαναδιαπραγμάτευση του δημόσιου χρέους της, η οποία χαρακτηρίστηκε πτώχευση.

Απλά και Κατανοητά η Γνώση!

ΕΠΙΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

1. Διακυμάνσεις του πληθυσμού στο νεοσύστατο ελληνικό κράτος

Η Ελλάδα του 19ου αιώνα, όπως όλες οι χώρες στον κόσμο, γνώρισε και αυτή τη δημογραφική έκρηξη. Από το 1840-1850 υπάρχει ένα ποιοτικό άλμα στο ποσοστό της φυσικής πληθυσμιακής αύξησης: οι υγειονομικές επιπτώσεις της βιομηχανικής επανάστασης εκτόπισαν οριστικά το «φυσιολογικό» ποσοστό θνησιμότητας. Έτσι, λοιπόν, γύρω στα μέσα του περασμένου (σημ. 19ου) αιώνα, υπάρχει μια αισθητή πτώση του ποσοστού θνησιμότητας, που στις αρχές του 19ου αιώνα θα έπρεπε να φτάνει στα 20% και το 1900 στα 17%. Συγχρόνως, φαίνεται πως εξαφανίζονται οι επιδημίες. Τσουκαλάς, Κ., Εξάρτηση και αναπαραγωγή.

Ο κοινωνικός ρόλος των εκπαιδευτικών μηχανισμών στην Ελλάδα (1830-1922), εκδ. Θεμέλιο, σ. 97-98 2. Δεύτερος Αγγλικός Αποκλεισμός Σα να μην έφταναν όλα τα άλλα κακά της κατοχής, οι Αγγλογάλλοι [κατά τον ναυτικό αποκλεισμό του Πειραιά το 1854] έφεραν και μετέδωσαν στην Ελλάδα και ιδιαίτερα στον Πειραιά και στην Αθήνα και φοβερή επιδημία χολέρας. Πολύ παραστατικά ο Δραγούμης¹ μας δίνει τη φρικιαστική εικόνα αυτής της «καλοσύνης» που μας έφερε η αγγλική κατοχή. Στα απομνημονεύματά του γράφει: «Ενέσκηψε δε κατ' αρχάς εις Πειραιά νόσος, *απαραλλάκτως* όπως ο επί Περικλέους λοιμός², *αψαμένη* πρώτων των ξένων στρατιωτών και τινών άλλων, ύστερον δε αναβάσα και εις το άστυ. Βεβαίως αν οι ξένοι επέτρεπον την υγειονομικήν κάθαρσιν, θ' αποκρούετο το νόσημα, διότι πρότερον δις ή τρις μετακομισθέν εις τινάς λιμένας της Ελλάδος απεσοβήθη διά του τρόπου τούτου. Σήμερον, όμως, ενέπεσεν ακωλύτως μέγα και φοβερόν και ανεπτύχθη εν Αθήναις, [...] εμάσθησε δε την πρωτεύουσαν επί πέντε μήνας, ων ολεθριότερος υπήρξεν ο Νοέμβριος, ως αποθανόντων εντός αυτού οκτακοσίων τουλάχιστον και απέστειλεν εις Άδου τρεις χιλιάδας [...]». Και παρακάτω γράφει: «Επανήλθε δε και *πάλιν* ραγδαία [νόσος] εις το τέταρτον διαμέρισμα [των Αθηνών] εις ο περιέφερεν ανηλεώς το δρέπανον, θερίσασα προ πάντων το πλήθος των εκεί συσσωρευμένων ενδεών προσφύγων, των νεωστί διωχθέντων από της Τουρκίας διά την διακοπήν των σχέσεων. Οικτρόν δε θέαμα παρίστα τας ημέρας εκείνας η πόλις των Αθηνών [...], η οποία απ' άκρου εις άκρον εσίγησεν. [...]

Πάντα φρικαλέα και η σιωπή και ο κρότος των ποδών σου ηνώρθουν τας τρίχας σου». Και συνεχίζει ο Δραγούμης: «Την πρωίαν μόνον ενίοτε δε και την εσπέραν προσέβαλλεν εις τα ακοάς ως γόος βαθύς ο πένθιμος τριγμός των φορείων, άτινα βαρέως και βραδέως ελαυνόμενα μετεκόμιζον σωρούς ασαβάνωτων, πολλάκις δε και ολόγυμων νεκρών προς λάκκους, εις ους ρίπτοντες τα σώματα οι νεκροθάπται ως λίθους αργούς κατεκάλυπτον δι' ασβέστου ως διά σινδόνης νεκρικής. Ενίοτε δε έβλεπες και ρακένδυτον γέροντα ιερέα, όστις κρατών σταυρόν και μόλις κινών τα χείλη επορευέτο μακράν προ του φορείου. Τους νόμους, την αστυνομίαν, τα νοσοκομεία, τους ιατρούς, τα πάντα και τους πάντες είχε παραλύσει ο φόβος και ο θάνατος [...]». Αγγελίδη, Αλ., «Δεύτερος Αγγλικός Αποκλεισμός,

Απλά και Κατανοητά η Γνώση!

Μάιος 1854-Φεβρουάριος 1857», Η Ελλάδα σε αποκλεισμό. Η αγγλική πολιτική και ο ελληνισμός. 1800-1900, εκδ. Μάτι

Ερώτηση

Μετά τη σύσταση του νεοελληνικού κράτους καταγράφεται γρήγορη αύξηση του πληθυσμού. Ανατρέχοντας στις ιστορικές σας γνώσεις και αξιοποιώντας τα παραθέματα που σας δίνονται, να επιβεβαιώσετε τη δημογραφική αυτή εξέλιξη και να αναφέρετε πώς ένα ιστορικό γεγονός μπορεί να την αναχαιτίσει.

Απάντηση

.....
.....συνέχισε στο Τετράδιό σου

2. Οι μεταναστευτικές ροές από το τέλος της Ελληνικής Επανάστασης έως τις αρχές του 20ού αιώνα

Οι αρχές του 20ού αιώνα συνδυάζονται [...] με τη σοβαρή συρρίκνωση του ποσοστού αύξησης του πληθυσμού. Η εξέλιξη αυτή οφείλεται στη μαζική υπερατλαντική μετανάστευση των ετών 1898-1924, δηλαδή στην εκροή πληθυσμού (άρρενος, άγαμου και νεανικού), αλλά και στη μείωση της γαμηλιότητας και της γεννητικότητας. [...] Σίγουρα συνδέεται με την εκβιομηχάνιση των ΗΠΑ και γενικότερα με τη διαθεσιμότητα γης και την αυξανόμενη ζήτηση εργατικών χεριών στις Δημοκρατίες της Βόρειας και της Νότιας Αμερικής. [...] Στην Ελλάδα, η μετανάστευση έπληξε αρχικά κυρίως τους πληθυσμούς των μικροϊδιοκτητών της ενδοχώρας, οι οποίοι συμπλήρωναν το εισόδημά τους με εποχική έμμισθη εργασία στις παράλιες, σταφιδοπαραγωγικές κυρίως, επαρχίες. Η χρόνια κρίση της σταφίδας (περίπου 1893-1914), σε συνδυασμό με άλλες παροδικότερες κρίσεις στον αγροτικό τομέα (οιλική κρίση της περιόδου 1905-1908), τη χρεοκοπία του Ελληνικού Δημοσίου (1893) και τη συνακόλουθη μείωση των δημοσίων επενδύσεων, περιόρισε δραστικά την εποχική απασχόληση και οδήγησε σε απόγνωση τους πληθυσμούς, ιδιαίτερα εκείνους οι οποίοι δεν είχαν άλλες εύκολες εναλλακτικές λύσεις για να συμπληρώσουν το οικογενειακό τους εισόδημα. Πετμεζάς, Σ., «Η δημογραφική συγκυρία: Η δεύτερη φάση της διαδικασίας “Δημογραφικής Μετάβασης” και η Υπερατλαντική Μετανάστευση», Ιστορία της Ελλάδας του 20ού αιώνα, τ. Α1, εκδ. Βιβλιόραμα, σ. 45-47

Ερώτηση

Μετά την Επανάσταση, και ιδιαίτερα προς τα τέλη του 19ου αιώνα, παρατηρείται μετακίνηση ανθρώπων από την ύπαιθρο. Ανατρέχοντας στις ιστορικές σας γνώσεις και αξιοποιώντας το παράθεμα που σας δίνεται, να καταγράψετε τους παράγοντες ώθησης (αιτίες μετανάστευσης) και έλξης (τόποι εγκατάστασης) των μεταναστών.

Απλά και Κατανοητά η Γνώση!

Απάντηση

.....
.....συνέχισε στο Τετράδιό σου

3. Διακυμάνσεις του πληθυσμού στο νεοσύστατο ελληνικό κράτος

Η Ελλάδα του 19ου αιώνα, όπως όλες οι χώρες στον κόσμο, γνώρισε και αυτή τη δημογραφική έκρηξη. Από το 1840-1850 υπάρχει ένα ποιοτικό άλμα στο ποσοστό της φυσικής πληθυσμιακής αύξησης: οι υγειονομικές επιπτώσεις της βιομηχανικής επανάστασης εκτόπισαν οριστικά το «φυσιολογικό» ποσοστό θνησιμότητας. Έτσι, λοιπόν, γύρω στα μέσα του περασμένου (σημ. 19ου) αιώνα, υπάρχει μια αισθητή πτώση του ποσοστού θνησιμότητας, που στις αρχές του 19ου αιώνα θα έπρεπε να φτάνει στα 20% και το 1900 στα 17%. Συγχρόνως, φαίνεται πως εξαφανίζονται οι επιδημίες.

Πηγή: Τσουκαλάς, Κ., Εξάρτηση και αναπαραγωγή. Ο κοινωνικός ρόλος των εκπαιδευτικών μηχανισμών στην Ελλάδα (1830-1922), εκδ. Θεμέλιο, σ. 97-98

Ερώτηση

Μετά τη σύσταση του νεοελληνικού κράτους καταγράφεται γρήγορη αύξηση του πληθυσμού. Ανατρέχοντας στις ιστορικές σας γνώσεις και αξιοποιώντας τα παραθέματα που σας δίνονται, να επιβεβαιώσετε τη δημογραφική αυτή εξέλιξη και να αναφέρετε πώς ένα ιστορικό γεγονός μπορεί να την αναχαιτίσει.

Απάντηση

.....
.....συνέχισε στο Τετράδιό σου

4. Αγροτική Έξοδος

ΠΗΓΗ 1

Οι χωρικοί της Ρούμελης, της Ηπείρου, του ανατολικού Μωριά, όλο και πολυπληθέστεροι, εγκαταλείπουν το χωριό και καταφεύγουν στις πόλεις· στην Αθήνα ο πληθυσμός, όπως θα δούμε, δεκαπλασιάζεται μέσα σε ογδόντα χρόνια, από τα 1830 ως τα 1909. Όπως η ζήτηση για τα αδύνατά τους χωράφια είναι μηδαμινή, συχνά μη καταφέρνοντας να ρευστοποιήσουν την αγροτική περιουσία τους, οι οικογένειες χωρίζονται, τα γυναικόπαιδα παραμένουν στο χωριό, ενώ τα αρσενικά μέλη καταφεύγουν για εργασία στις πόλεις και επιστρέφουν μόνο το θέρος και την εποχή της σποράς. Για μια μεταβατική περίοδο που βαστάει κάποτε ολόκληρη γενιά, ο εργάτης ή ο οικιακός υπηρέτης στην Αθήνα ζει ακόμα με το ψωμοτύρι που του στέλνει το χωριό, εξακολουθεί ακόμα να στηρίζεται στο χωριό· η προλεταριοποίηση της

Απλά και Κατανοητά η Γνώση!

Αξίες για μια ζωή!

- ✓ Εξυπνάδα
- ✓ Κριτική Σκέψη
- ✓ Αυτοπεποίθηση

Βρες τον Καθηγητή σου!
στο arnos.gr

Ο Καθηγητής - Δάσκαλος arnos.gr:

- ★ Διδάσκει μεθοδικά και οργανωμένα με το Τετράδιο Σπουδής.
- ★ Καθοδηγεί το Μαθητή να μαθαίνει βήμα - βήμα.
- ★ Οδηγεί στην **Αυτομάθηση**.
- ★ Υλοποιεί τους στόχους του μαθήματος.
- ★ Πιστοποιεί με διαγωνίσματα την πρόοδο του Μαθητή.

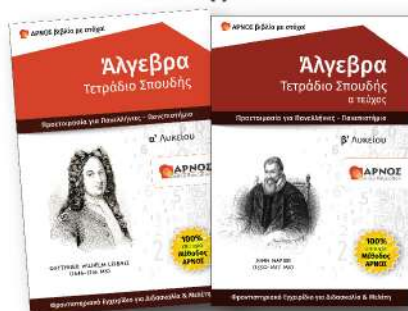
Γιατί επιλέγω Τετράδιο Σπουδής;

- ★ Είναι απαραίτητο διδακτικό εργαλείο βασισμένο στους στόχους του μαθήματος και τον τρόπο Υλοποίησής του.
- ★ Σε αυτό βρίσκεται το υλικό Διδασκαλίας για τον Καθηγητή και Μελέτης για το Μαθητή.
- ★ Το Τετράδιο Σπουδής σε συνδυασμό με το course οδηγούν το **Μαθητή** στην **Αυτομάθηση**.
- ★ Είναι το Φροντιστηριακό Εγχειρίδιο πραγματοποίησης της **online διδασκαλίας με φυσικό τρόπο**.
- ★ Με αυτό **ενημερώνονται** άμεσα **οι γονείς** και **ελέγχουν την πρόοδο** του παιδιού τους.

Τετράδια Σπουδής για:

Λύκειο

Μαθηματικά

Αρχαία

Γλωσσα

Χημεία

16-18
ετών

